Det rättsliga skyddet för statssymboler och andra officiella symboler

Av professor MARTIN SUNNQVIST[1]

Staten har — inte minst med tanke på det förändrade omvärldsläget — god anledning att vara tydlig i kommunikationen, så att statens institutioner inte förväxlas med privata verksamheter. Detta gör att det rättsliga skyddet för statssymboler blir en viktigare fråga än tidigare. Men regelverket avseende svenska statssymboler och andra officiella symboler (såsom kommunvapen) är ganska svåröverskådligt. Denna artikel ska bidra med en översikt över regelverket och en inventering av den praxis, främst myndighetspraxis, som finns på området. Det finns ett antal typfall där tillstånd att använda statssymboler brukar ges, men det saknas ett ordentligt mandat för någon myndighet att se till så att eventuella villkor följs och som beivrar eventuell användning utan att tillstånd har sökts eller meddelats.

1 Inledning

1.1 Statssymboler och andra officiella symboler

Regelverket avseende svenska officiella symboler är ganska svåröverskådligt. Det finns en lång rad lagar och förordningar som definierar hur de officiella symbolerna ser ut samt hur och av vem de får användas. I denna artikel ska jag försöka klarlägga vad som gäller. När jag talar om ’statssymboler’ avser jag vapen, flaggor och andra emblem som syftar på staten. När jag talar om ’officiella symboler’ inkluderar jag även kommunala vapen.

Med tanke på det förändrade omvärldsläget finns det god anledning för staten och dess institutioner att vara tydliga i kommunikationen, så att den enskilde inte förväxlar staten med privata verksamheter. Det blir då också av större betydelse att ha kännedom om hur det rättsliga skyddet för officiella symboler är utformat. I 2010 års förvaltningspolitiska proposition gjordes, under rubriken ”Statsförvaltningens gemensamma grund”, ett försök att öka tydligheten i dessa avseenden. Regeringen gjorde bedömningen att namn på statliga myndigheter borde avspegla att de är statliga myndigheter och vilken huvudsaklig verksamhet de bedriver. Regeringen uttalade också att myndigheter som avser att skaffa en symbol, eller förändra en befintlig, bör göra det i samråd med Riksarkivet.[2]

[1] Professor i rättshistoria vid Juridiska fakulteten, Lunds universitet; av regeringen utsedd ledamot av Riksarkivets heraldiska nämnd. Stort tack till statsheraldiker Davor Zovko vid Riksarkivet samt avdelningsjuristen Martin Berger och handläggaren Katy Lundqvist vid PRV för diskussioner och hjälp med upplysningar.

[2] Prop. 2009/10:175 s. 41. Utskottet berörde inte frågan om myndigheters symboler närmare i bet. 2009/10:FiU38 men tillstyrkte propositionen, och riksdagen biföll den, se rskr. 2009/10:175. Statsheraldiker Davor Zovko vid Riksarkivet har regel-

För att öka tydligheten ansåg regeringen att myndigheterna även fortsättningsvis ska ha utrymme att utforma sina symboler, ”men det gemensamma formspråket behöver samtidigt stramas upp med ett gemensamt grundelement”. Vidare ansåg regeringen att myndigheter i samråd med Riksarkivet kan skapa ”ett vapen eller emblem [—] som är värdigt och i den visuella kommunikationen uttrycker att det är en statlig myndighet, som inte ska förväxlas med andra organ”. Detta berörde främst nya myndigheter och befintliga myndigheter vid större omstruktureringar men även ”myndigheter med direkt missvisande eller inaktuella namn”. Å andra sidan berördes inte namn ”som markerar kontinuitet eller som kan bedömas ha ett kulturhistoriskt värde [—] och inte heller namn på universitet och högskolor”.[3]

När regeringen nämnde just ”vapen eller emblem” kan det antas markera ett visst avstånd till den typ av logotyper som lika gärna ett företag skulle kunna ha.[4] Något som kännetecknar vapen och emblem där statssymboler ingår är att de har ett rättsligt skydd som i vissa avseenden går utöver vad en varumärkesregistrering kan ge. Även om det rättsliga skyddet för officiella symboler kan behöva stärkas ytterligare, är detta skydd ett argument för att en myndighet ska använda en lagskyddad officiell symbol snarare än en företagsliknande logotyp. Frågan om att stärka skyddet för officiella symboler är just nu aktuell till följd av en hemställan som Patent- och registreringsverket (PRV) gjort till regeringen.[5] Frågan har också aktualiserats i en proposition om nya regler om geografiska beteckningar och internationella varumärken.[6] Särskilt mycket litteratur i ämnet finns dock inte.[7]

Efter en inledande översikt över vilka föreskrifter som finns, kommer jag att behandla först frågan om vilka statssymboler som omfattas av rättsligt skydd och hur omfattande detta skydd är (avsnitt 2), sedan innehållet i reglerna om kommunala vapen (avsnitt 3) och därefter hur

bundet digitala informationsmöten med företrädare för olika myndigheter för att upplysa om symbolerna och vad Riksarkivet kan bistå med.

[3] Prop. 2009/10:175 s. 42 (samtliga citat i stycket).

[4] Frågor om valet mellan heraldiska emblem och andra typer av symboler har tagits upp flera gånger under de senaste decennierna: av Maktutredningen i Olof Petersson och Jonas Fredén, *Statens symboler,* Uppsala: Maktutredningen, 1987, av Riksarkivet i *Myndigheternas symboler. En undersökning gjord av Riksarkivet,* Skrifter utgivna av Riksarkivet nr 30, Stockholm: Riksarkivet, 2008, och i en forskningsrapport av Magnus Fredriksson, *Att (re)presentera staten? En analys av svenska myndigheters märken och logotyper 1974–2019,* Arbetsrapport nr 86, Göteborg: Göteborgs universitet, 2020.

[5] PRV:s dnr AD 2024/413, 2024-02-15; Regeringskansliets dnr Ju2024/00481. Beslut har ännu inte fattats i anledning av hemställan. Se nedan avsnitt 5.

[6] Prop. 2024/25:177.

[7] Regelverket rörande officiella symboler har främst behandlats i en historik av Uno Lindgren, *Heraldik i svenska författningar,* Lund: Gleerup, 1951, i ett examensarbete för juristexamen av Eric Bylander, *Kommunvapenrätt. En studie av det svenska rättsskyddet för officiella symboler med särskild inriktning på kommunala vapen,* Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet VT 1998, och i två artiklar i *Nordiskt immateriellt rättsskydd (NIR),* nämligen av Elias Granqvist, ”Vapenrätt — immaterialrättsliga aspekter på heraldiken” i *NIR* 3/1994 s. 344–352 och av Lars C. Stolt, ”Angående vapenrätten och dess plats i kännetecknensrätten” i *NIR* 1/1995 s. 85–89.

det rättsliga skyddet är utformat, främst vad avser kravet på tillstånd för användning av officiella symboler (avsnitt 4). I denna del kommer jag att ge exempel från den beslutspraxis från PRV som jag har kommit i kontakt med under min tid som ledamot i Riksarkivets heraldiska nämnd sedan hösten 2021.[8] Avslutningsvis ska jag kommentera det reformbehov som finns inom rättsområdet (avsnitt 5).

1.2 Ett svåröverskådligt regelverk

Vilka föreskrifter är det då som finns? I lagen (1982:268) om Sveriges riksvapen beskrivs stora och lilla riksvapnet och hur de bör användas. I lagen (1982:269) om Sveriges flagga finns motsvarande reglering beträffande den vanliga, tvärskurna flaggan och den tretungade flaggan.[9] Till denna lag anknyter förordningen (1983:826) med riktlinjer för färgnyanserna i Sveriges flagga, förordningen (1982:270) om allmänna flaggdagar och förordningen (1994:657) om användning av tretungad flagga.

I lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar[10] finns bestämmelser om hur riksvapnen, flaggan och andra officiella beteckningar *inte* får användas utan tillstånd. Symbolerna omtalas i lagens 1 § med begrepp som ”statsvapen, statsflagga eller annat statsemblem”, ”statlig kontroll- eller garantibeteckning”, ”annan beteckning, som hänsyftar på svenska staten och därigenom ger kännetecknet en officiell karaktär” samt ”svenskt kommunalt vapen, vilket är registrerat”. Där finns också bestämmelser om hur kommunala vapen registreras och om skydd för vissa internationella organisationers emblem. I kungörelsen (1973:686) om registrering av svenska kommunala vapen och förordningen (2019:167) om vissa officiella beteckningar finns en del kompletterande bestämmelser. I varumärkeslagen (2010:1877) och mönsterskyddslagen (1970:485) finns bestämmelser om när vapen och andra officiella beteckningar utgör hinder för varumärkes- och mönsterregistreringar. Dessutom finns en speciallag om Polismyndighetens och Säkerhetspolisens heraldiska vapen i lagen (2016:1122) om skydd för vissa polisiära kännetecken på motorfordon.[11]

[8] Jag har på nytt gått igenom det underlag som nämnden har haft vid sina sammanträden från och med hösten 2021 till och med våren 2025 och dessutom från PRV begärt ut samtliga tillståndsbeslut från och med 2022 till och med mars 2025 för att få med vissa ärenden som inte anmälts inför nämnden. Jag har sedan kompletterat underlaget med några senare beslut.

[9] Förarbeten till dessa lagar se prop. 1981/82:109, bet. 1981/82:KU26.

[10] Förarbeten: prop. 1969:168 ssk. s. 19–20 och 275–279, bet. 1970:1LU44 s. 19–20, 57–59 och 62. Se också SOU 1966:62 samt förarbetena till lagen (1960:646) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar (prop. 1960:167 s. 17 och 220–227, bet. 1960:1LU39 s. 15–16, 32 och 36) och lagen (1934:63) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar (prop. 1934:4 s. 25–26, 37–40, 47–49 och 55–56; bet. 1934:1LU18 s. 24–25 och 29). I prop. 2024/25:177 finns ändringsförslag avseende 3 och 4 §§. Förslaget går ut på att regeringen ska kunna delegera till en myndighet att låta skyddet omfatta symboler för en mellanstatlig organisation, så att regeringen inte behöver fatta beslut i varje enskilt fall (se s. 45–47 och 64).

[11] Förarbeten: prop. 2016/17:18, bet. 2016/17:JuU6, rskr. 2016/17:45.

Regler om statssymbolers användning finns också i förordningen (1999:780) om handel med ädelmetallarbeten, vägmärkesförordningen (2007:90)[12] och förordningen (2016:1332) med instruktion för Tullverket.[13] Genom lagen (2014:812) om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten har vissa andra symboler än de som syftar på stat och kommun fått en rättslig reglering. Logotyper, heraldiska vapen eller insignier är enligt 10 § undantagna från tillämpning av lagen (2022:818) om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data.

Det finns en internationell rättslig bakgrund till reglerna om skydd för officiella symboler på så sätt att Pariskonventionen för industriellt rättsskydd (antagen i Paris den 20 mars 1883, nu i lydelse av den 28 september 1979) reglerar det internationella ömsesidiga skyddet för staters vapen och symboler. I artikel 6*ter* anges att konventionsstaterna ska skydda varandras statsvapen, flaggor och andra statssymboler samt kontroll- och garantibeteckningar mot obehörig användning. World Intellectual Property Organisation (WIPO) administrerar en databas där de symboler som stater har anmält att de önskar skydda är samlade.[14] Varumärkes- och mönsterrätten grundar sig på EU-direktiv,[15] som hänvisar till Pariskonventionen. Även den harmoniserade varumärkesrätten inom EU bygger på Pariskonventionen när det gäller officiella symboler.[16]

1.3 Riksarkivet och Riksarkivets heraldiska nämnd

I 13 § förordningen (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet anges att Riksarkivet har hand om statens heraldiska verksamhet och särskilt ska se till att ”vapen eller heraldiska emblem som syftar på staten eller statsmyndigheterna utförs i enlighet med heraldiska normer”.[17] Riksarkivet ska enligt samma bestämmelse också verka för att bestämmelser

[12] 2 kap. 17 § (lokaliseringsmärken för vägvisning) vägmärke F10 och 20 § (lokaliseringsmärken för vägvisning av gång- och cykeltrafik) vägmärke F36. Platsmärke: Märket anger en ort eller annan plats av betydelse för orienteringen. Kommun-, stads- eller länsvapen kan vara infogat i märket.

[13] Enligt 20 § förordningen (2016:1332) med instruktion för Tullverket får myndigheten meddela föreskrifter bl.a. om användningsområdet för Tullverkets heraldiska vapen. Motsvarande bestämmelse finns inte i instruktionerna för andra myndigheter.

[14] Se https://6ter.wipo.int.

[15] Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2436 av den 16 december 2015 för tillnärmning av medlemsstaternas varumärkeslagstiftning resp. Europaparlamentets och rådets direktiv (EG) 98/71 av den 13 oktober 1998 om mönsterskydd. Betr. mönsterrätt finns ett nytt direktiv, Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/283 av den 23 oktober 2024 om formskydd. Implementeringen av detta utreds för närvarande av Utredningen om moderniserade regler om formskydd (dir. 2025:14).

[16] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1001 av den 14 juni 2017 om EU-varumärken resp. rådets förordning (EG) nr 6/2002 av den 12 december 2001 om gemenskapsformgivning.

[17] Angående begreppet ”heraldiska normer”, se Eric Bylander, ”Heraldic Norms as (Non-)Legal Norms From a Swedish Perspective” i Martin Sunnqvist (red.), *Heraldry and the Law. XXIInd Colloquium of the International Academy of Heraldry,* Lund: Societas Heraldica Lundensis, 2025, s. 467–476.

om Sveriges flagga följs, upprätta förslag till kommunala vapen, genomföra heraldiska utredningar om sådana vapen, samt göra andra utredningar och vidta andra åtgärder på det heraldiska området. Ansvarig för denna verksamhet inom Riksarkivet är statsheraldikern, även om denna titel inte anges i instruktionen.

Hos Riksarkivet finns enligt 20 § en nämnd för heraldisk verksamhet. Denna nämnd, Riksarkivets heraldiska nämnd, ska enligt 21 § lämna yttranden till Riksarkivet i ärenden om antagande av kommunala vapen, i ärenden om myndigheter som använder lilla riksvapnet och till vapnet vill foga emblem som symboliserar deras verksamhet, samt i de andra heraldiska frågor och frågor om Sveriges flagga som riksarkivarien bestämmer. Nämnden består av riksarkivarien och tre andra ledamöter, vilka — jämte ersättare — enligt 28 § utses av regeringen för en bestämd tid. Statsheraldikern är föredragande i nämnden. I 3 § lagen om Sveriges riksvapen och 1 a § lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar står fortfarande det äldre namnet Statens heraldiska nämnd.

2 Vilka statssymboler omfattas av rättsligt skydd?

2.1 Stora och lilla riksvapnets utseende och vad som anses som efterbildningar av dessa symboler

Sverige har, enligt 1 § första stycket lagen om Sveriges riksvapen, två riksvapen. Det ena är stora riksvapnet, som också är statschefens personliga vapen, och det andra är lilla riksvapnet.

I 2 § beskrivs stora riksvapnet. Beskrivningen (”blasoneringen” med heraldisk terminologi) ska inte återges här, men det är fråga om den kvadrerade sköld med kunglig krona, sköldhållare på postament och Serafimerordens kedja som bl.a. syns på den blå lagbokens pärm. Ofta förekommer också en vapenmantel, krönt med kunglig krona. Stora riksvapnet får enligt 2 § sjunde stycket brukas även utan ordensinsignier, sköldhållare, postament eller vapenmantel. Sex olika versioner är registrerade i WIPO:s databas.[18]

Den kvadrerade skölden innehåller tre kronor i första och fjärde fältet och Folkungaättens vapen med ett lejon över tre strömmar i andra och tredje fältet. I en hjärtsköld finns den regerande kungaättens vapen, sedan Karl XIV Johans trontillträde 1818 en kluven sköld med Vasaättens vapen och vapnet för Bernadotte-ätten, som bygger på vapnet för furstendömet Ponte Corvo med senare tillägg av stjärnor i form av Karlavagnen.

I 3 § lagen om Sveriges riksvapen beskrivs lilla riksvapnet. Lilla riksvapnet består av en med kunglig krona krönt blå sköld med tre öppna kronor av guld, ordnade två över en. Skölden får omges av Serafimerordens insignier. Även tre öppna kronor av guld, ordnade två över en,

[18] WIPO:s databas (https://6ter.wipo.int) nr SE11, SE12, SE13, SE14, SE17 och SE18.

utan sköld och kunglig krona, ska anses som lilla riksvapnet. Tre olika versioner är registrerade i WIPO:s databas.[19]

Det rättsliga skyddet omfattar enligt bestämmelsen symbolen tre kronor oavsett om den är placerad i sköld eller inte. Men skyddet är mer omfattande än så. I avsnitt 4 nedan kommer att framgå att även sådant som ”lätt kan förväxlas med” en skyddad beteckning omfattas av skyddet. När det gäller tre kronor har Patent- och marknadsöverdomstolen i ett avgörande 2020 funnit att skyddet också omfattar tre kronor av guld placerade i en rad över två vågformade symboler.[20] I detta sammanhang tolkade domstolen lagen EU-rättskonformt och bedömde likheten utifrån vad som ”ur heraldisk synpunkt utgör en efterbildning” i art. 6*ter* 1) a) i Pariskonventionen, en formulering som återkommer i varumärkesdirektivet genom en hänvisning till Pariskonventionen. EU-domstolen har tolkat bestämmelsen i *American Clothing*-avgörandet 2009 och bl.a. framhållit att sådana skillnader som en heraldiker ser kanske inte uppfattas av genomsnittskonsumenten.[21] Härigenom har EU-domstolen gett statssymboler ett ganska omfattande skydd mot efterbildningar där olika detaljer ändrats. Patent- och marknadsöverdomstolen fann att ”kronorna [—] är ägnade att av genomsnittskonsumenten uppfattas som en heraldisk efterbildning av lilla riksvapnet”. Detta gjorde också att de med den svenska lagens formulering ”lätt kan förväxlas” med lilla riksvapnet, och det fanns hinder mot varumärkesregistreringen.[22] Även tre kronor ställda i rad kan därmed uppfattas som lilla riksvapnet.[23] Särskilt som svenska staten själv i vissa sammanhang har använt tre kronor på detta sätt som en statssymbol är det välkommet att skyddet är så vidsträckt.[24]

2.2 Hur ska stora och lilla riksvapnet användas?

Enligt 1 § lagen om Sveriges riksvapen används riksvapnen ”som symboler för den svenska staten”. Detta indikerar att riksvapnen inte ska användas som symboler för annat än den svenska staten. Lilla riksvapnet är det vapen som staten huvudsakligen ska använda. Stora riksvapnet ska nämligen användas mer restriktivt. Enligt 1 § andra stycket ska stora riksvapnet endast när det finns särskilda skäl användas av andra än statschefen, riksdagen, regeringen, departementen, utrikes-

[19] WIPO:s databas (https://6ter.wipo.int) nr SE19, SE20 och SE21.
[20] Svea hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolen, beslut den 31 januari 2020 i mål PMÖÄ 2020-19, 2024-19, 2026-19, 2027-19 och 2029-19.
[21] EU-domstolens dom den 16 juli 2009 i mål C-202/08 P och C-208/08 P, American Clothing, EU:C:2009:477, punkt 47.
[22] Se för en mer utförlig analys av EU-domstolens och Patent- och marknadsöverdomstolens avgöranden Martin Sunnqvist, ”Heraldisk efterbildning och förväxlingsrisk i det rättsliga skyddet för statsvapen och statsemblem” i *Heraldisk Tidsskrift,* bd 13, nr 127, 2023, s. 447–460.
[23] Samma bedömning har gjorts av regeringen i beslut den 28 mars 2019 i ärende N2018/05442/IFK.
[24] Se Davor Zovko, ”Blazons in Legislation. Four Cases and their Implications” i Martin Sunnqvist (red.), *Heraldry and the Law. XXIInd Colloquium of the International Academy of Heraldry,* Lund: Societas Heraldica Lundensis, 2025, s. 197–213.

representationen och Försvarsmakten. Detta innebär att de uppräknade institutionerna kan använda stora riksvapnet utan några särskilda skäl. Statschefen använder stora riksvapnet nästan genomgående, medan regeringen och departementen så gott som alltid använder lilla riksvapnet. I riksdagens kammare finns stora riksvapnet på talarstolen. Försvarsmakten använder stora riksvapnet på några regementsfanor men inte i regementenas vapen.[25]

Övriga myndigheter bör normalt inte använda stora riksvapnet. Detta är en rekommendation,[26] och vad som skulle kunna utgöra särskilda skäl för sådan användning är oklart. I propositionen talas om att ”praktiska skäl” talar för att användningen av stora riksvapnet bör vara begränsad men att detta vapen kan användas t.ex. om det ”ingår i en dekorativ utsmycknad av den byggnad där en myndighet är inrymd” eller vid högtidliga tillfällen förutsatt att ”myndigheten har tillgång till en representativ återgivning”.[27] De praktiska skälen synes alltså främst ha utgjorts av svårigheten att återge stora riksvapnet på ett bra sätt, och teknikutvecklingen har gjort att det problemet har minskat avsevärt. Man skulle kunna tänka sig att sådana centrala institutioner som Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen som huvudregel använde stora riksvapnet, eftersom de utövar den högsta domsmakten och enligt 1809 års regeringsform dömde under konungens sigill,[28] där stora riksvapnet återgavs, men så är alltså inte fallet.[29]

Statschefen kan enligt 1 § tredje stycket lagen om Sveriges riksvapen ge andra medlemmar av det kungliga huset tillåtelse att som personligt vapen bruka stora riksvapnet med de ändringar och tillägg som statschefen bestämmer. Detta görs numera normalt genom att Folkungavapnet i det tredje fältet byts ut mot respektive hertigdömes vapen. På så sätt finns tre kronor i första och fjärde fältet, Folkungavapnet i andra och hertigdömets vapen i tredje fältet.[30] Eftersom stora riksvapnet också är statschefens personliga vapen, kan kungen ge tillstånd till hovleverantörer att använda detta. Vapnet ska då åtföljas av texten Kunglig

[25] Se beträffande Livgardet och Livregementets husarer Christian Braunstein, *Svenska försvarsmaktens fälttecken efter millennieskiftet,* Stockholm: Statens försvarshistoriska museer, 2004, s. 38–41 samt Christian Braunstein, *Heraldiska vapen inom det svenska försvaret,* Stockholm: Statens försvarshistoriska museer, 2006, s. 20 och 28. Detta är de två återstående förbanden inom Kungl. Maj:ts Liv- och Hustrupper, och kungen är hederschef för de båda förbanden. Jfr beträffande (den felaktiga) uppfattningen att stora riksvapnet inte skulle vara en statssymbol utan *enbart* konungens personliga vapen SOU 1966:62 s. 34–36, bet. 1975: KU12 s. 185 (bilaga 12) och prop. 1981/82:109 s. 8 och 31.

[26] Prop. 1981/82:109 s. 8.

[27] Prop. 1981/82:109 s. 32 (samtliga citat i stycket).

[28] 23 § 1809 års regeringsform.

[29] Jfr SOU 1966:62 s. 3 och 35–36.

[30] Martin Sunnqvist, ”Titulära svenska hertigars vapen från 1700-talet till nutiden” i *Heraldisk Tidsskrift,* bd 12 nr 116, 2017, s. 327–343; Martin Sunnqvist, *”Under konungens enskilda styrelse”. Statschefen, kungahuset, hovet och ordensväsendet i konstitutionellt och rättshistoriskt perspektiv,* bilaga till SOU 2021:74, s. 145–146.

hovleverantör.[31] Redan enligt 1884 års varumärkeslag ansågs denna tillståndsgivning ha rättsverkan, men hovleverantörskap ger ingen rätt att registrera stora riksvapnet som, eller som en del av, ett varumärke.[32]

2.3 Den kungliga kronan och vad som anses som efterbildning av denna symbol

Den kungliga kronan är inte uttryckligen reglerad i lagen om Sveriges riksvapen utan ingår där bara som en beståndsdel i stora riksvapnet och, fakultativt, i lilla riksvapnet. I ett äldre betänkande gjordes gällande att den kungliga kronan inte var ”en symbol för Sverige, [—] ett rikets höghetstecken, utan [—] ett kungligt värdighetstecken”.[33] Uttalandet hade samband med att utredningen skulle ta ställning till vad som räknades som ett rikets höghetstecken enligt bestämmelsen i 9 kap. 5 § strafflagen,[34] enligt vilken den som offentligen skymfade Sveriges flagga eller vapen eller annat rikets höghetstecken skulle dömas för skymfande av rikssymbol till böter eller fängelse.[35]

Det är inte ovanligt att myndigheter använder den kungliga kronan som den väsentligaste delen av sin symbol (t.ex. Statens servicecenter). Att den också kan användas som symbol inom kungahuset och hovet torde anses ganska självklart. Det är numera klarlagt att den kungliga kronan har ett rättsligt skydd såsom statsemblem, ett begrepp som förekommer i 1 § lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.[36] Detta gör indirekt att den kungliga kronan är en typ av emblem som kan användas för att kommunicera att en institution är en statlig myndighet. Den kungliga kronan är dessutom registrerad i WIPO:s databas.[37]

Precis som tre kronor kan förekomma i olika varianter och ändå omfattas av rättsligt skydd (se ovan avsnitt 2.2), kan den kungliga kronan utformas på olika sätt, mycket detaljerat eller mycket stiliserat. Patent- och marknadsdomstolen har i ett fall funnit att en krona som är ”en sluten krona med ett antal byglar”[38] av genomsnittskonsumenten riskerar att uppfattas som en heraldisk efterbildning av den kungliga bygelkronan. Gränsen för vad som ska anses vara en efterbildning går alltså vid om kronan har byglar eller inte. Om det är en kunglig bygelkrona är den skyddad som en statssymbol, men normalt anses inte en öppen krona ha sådant skydd. Om det är fråga om tre öppna kronor

[31] Hovets föreskrifter rörande hovleverantörskap 2020-09-16 (https://www.kungahuset.se/kungl.-hovstaterna/kungliga-hovleverantorer), se också Sunnqvist 2021 s. 388–390.
[32] SOU 1932:32 s. 42, SOU 1958:10 s. 374 och SOU 1966:62 s. 37, jfr också prop. 1997/98:120 s. 16.
[33] SOU 1966:62 s. 76.
[34] I lydelse enligt lagen 1948:448.
[35] SOU 1966:62 s. 18 och 71–77.
[36] Stockholms tingsrätt, Patent- och marknadsdomstolen, beslut den 18 februari 2022 i mål PMÄ 12246-21.
[37] WIPO:s databas (https://6ter.wipo.int) nr SE22.
[38] Stockholms tingsrätt, Patent- och marknadsdomstolen, beslut den 18 februari 2022 i mål PMÄ 12246-21, s. 6. Se för en mer utförlig analys Sunnqvist 2023 s. 457–459.

i någon konstellation kan dessa dock skyddas som lilla riksvapnet. Skyddet för bygelkronan innebär att statens myndigheter har möjlighet att göra mer stiliserade versioner av kronan utan att riskera att symbolen inte omfattas av det rättsliga skyddet.

2.4 Myndigheters vapen

Myndigheter som använder lilla riksvapnet får, enligt 3 § fjärde stycket lagen om Sveriges riksvapen, till vapnet foga emblem som symboliserar deras verksamhet. Innan ett vapen med sådant tillägg tas i bruk, bör yttrande inhämtas från Riksarkivets heraldiska nämnd. Den typ av symboler som det är fråga om här kan antingen finnas i skölden tillsammans med tre kronor (t.ex. Arbetsmiljöverkets vapen), eller vara synliga runt skölden som s.k. timbreringar (t.ex. Polismyndighetens vapen).[39] Det är också vanligt att myndigheter har en sköld med symboler för verksamheten men utan tre kronor, varvid den statliga anknytningen framgår av den kungliga kronan (t.ex. Kriminalvårdens och Tullverkets vapen, men också länsstyrelsernas vapen, som både utgör statssymboler och kommunala vapen, se nedan). Domstolar följer detta mönster och kan ha lilla riksvapnet med timbreringar (t.ex. kammarrätterna) eller sköldar med symboler för verksamheten och domkretsen (t.ex. många av tingsrätterna).[40]

Som redan angavs inledningsvis har regeringen ansett att ”det gemensamma formspråket behöver [—] stramas upp med ett gemensamt grundelement” och att det kan skapas ”vapen eller emblem”[41] som är värdiga och uttrycker att det är fråga om statliga myndigheter. Genom de metoder som nyss angetts kan denna typ av gemensamma element åstadkommas och dessutom får emblemen rättsligt skydd.

Om ett statsvapen, vanligen lilla riksvapnet, ingår i ett myndighetsvapen, skyddas även sådant som lätt kan förväxlas med statsvapnet eller som ur heraldisk synpunkt utgör en efterbildning av detta (se 2.1 ovan). Detsamma gäller om den kungliga kronan ingår i vapnet, eftersom den utgör ett ”annat statsemblem” (se 2.3 ovan). Myndighetssymboler utan tre kronor eller kunglig krona torde inte skyddas som ”annat statsemblem” eller som ”annan beteckning, som hänsyftar på svenska staten och därigenom ger kännetecknet en officiell karaktär”. Visserligen skulle detta begrepp enligt 1958 års utredningsbetänkande omfatta ”bl.a. domstolars och ämbetsverks sigill eller andra stämplar, de affärsdrivande verkens emblem, svenska ordnar samt mynt och penningsedlar ävensom ordet ’riks’”.[42] Formuleringen återkom dock inte i propositionen,[43] varför det är oklart om skyddet har en så långt-

[39] Exempel på detta finns hos Petersson och Fredén 1987, Riksarkivet 2008 och Fredriksson 2020.
[40] Exempel på detta finns hos Martin Sunnqvist, ”Domstolsvapen i Skåneland” i *Heraldisk Tidsskrift,* bd 11 nr 101, 2010, s. 23–28.
[41] Prop. 2009/10:175 s. 42 (båda citaten).
[42] SOU 1958:10 s. 379.
[43] Prop. 1960:167.

gående innebörd.[44] Enligt PRV omfattas ändå beteckningarna ”stats-” och ”riks-” av tillståndskravet.[45] Det torde vara tveksamt om detta gäller generellt — det bör bero på sammanhanget.[46] Ett ord som ”riksförbund” eller ”riksinsamling” kan inte anses syfta på staten, men däremot begrepp som påminner om myndighetsnamn som Riksarkivet eller Riksantikvarieämbetet.

När det gäller varumärkesregistrering finns i 2 kap. 7 § 2 varumärkeslagen ett hinder mot registrering av varumärken som är ägnade att vilseleda allmänheten i fråga om varans eller tjänstens art, kvalitet, geografiska ursprung eller någon annan omständighet. Detta gäller utöver hindret i 2 kap. 7 § 3 varumärkeslagen mot registrering av varumärken som utan tillstånd innehåller bl.a. statsvapen. Ett varumärke med en sköld med en balansvåg och krönt av en öppen krona och med texten ”Svenska rikslagen” ansågs i ett fall vilseledande genom att det kunde uppfattas som Domstolsverkets och Sveriges Domstolars vapen.[47] Redan på den grunden fanns hinder mot registrering, men Patent- och marknadsdomstolen gick ändå vidare och prövade om det fanns hinder på grund av att varumärket innehöll statsvapen. Domstolen fann att Domstolsverkets vapen var ett sådant statsemblem som avses i 1 § lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. Det är lite oklart i beslutsskälen om det var det faktum att vapnet hade antagits i ett förfarande genom Riksarkivets heraldiska nämnd eller om det var vapnets utseende som fällde avgörandet, men eftersom vapnet innehåller en kunglig krona står det klart att det innehåller ett statsemblem. Visserligen brukar en öppen krona (som fanns i det varumärke ”Svenska rikslagen” hade ansökt om att få registrera) inte anses syfta på staten, och skölden uppvisade skillnader mot Domstolsverkets vapen genom att det inte fanns med något svärd. Men helheten var sådan att domstolen bedömde att det sökta märket var ägnat att av genomsnittskonsumenten uppfattas som en heraldisk efterbildning av Domstolsverkets vapen. Detta visar att statens symboler kan skyddas mot en varumärkesregistrering genom att allt för lika symboler kan anses både vara vilseledande och vara heraldiska efterbildningar.

Det finns en speciallag om två myndighetsvapen. Enligt lagen om skydd för vissa polisiära kännetecken på motorfordon får inte Polismyndighetens och Säkerhetspolisens heraldiska vapen användas på ett motorfordon, och inte heller ordet polis i olika sammansätt-

[44] Jfr prop. 1997/98:120 om beteckningen Svensk författningssamling, där det på s. 17 konstateras att den beteckningen inte skyddas av lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar, en lag som sanktioneras genom en straffbestämmelse och måste tolkas med restriktivitet.

[45] https://www.prv.se/sv/om-oss/var-verksamhet/officiella-beteckningar/.

[46] Jfr att domstolen enbart diskuterade symbolen och inte namnet ”Svenska rikslagen” i detta avgörande: Stockholms tingsrätt, Patent- och marknadsdomstolen, beslut den 28 november 2022 i mål PMÄ 11881-22.

[47] Stockholms tingsrätt, Patent- och marknadsdomstolen, beslut den 28 november 2022 i mål PMÄ 11881-22.

ningar och böjningsformer. Skyddet omfattar också något som lätt kan förväxlas med de skyddade beteckningarna. Lagen syftar till att komma åt problemet att privatpersoner hade använt fordon som kunde förväxlas med polisfordon.[48] I 1 § andra stycket i lagen finns en erinran om att det i lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar ”finns bestämmelser om användning av Polismyndighetens och Säkerhetspolisens heraldiska vapen i näringsverksamhet”. Härigenom bekräftas indirekt att dessa båda vapen är statsvapen eller statsemblem enligt denna lag. Detta står utan vidare klart avseende Polismyndighetens vapen, som utgörs av lilla riksvapnet med timbreringar. Säkerhetspolisen har en verksamhetssymbol i skölden som är krönt av kunglig krona, något som gör att även den symbolen faller under begreppet statsemblem.

2.5 Den tvärskurna och den tretungade flaggan

I lagen om Sveriges flagga anges att flaggan är blå med ett gult kors och att korset är vinkelrätt ställt mot flaggans kanter (1 §). Vidare anges att flaggan är tvärskuren eller tretungad (2 §), och så beskrivs måtten och färgerna. Både tvärskuren och tretungad variant är registrerade i WIPO:s databas.[49]

Statschefen och med dennes tillstånd andra medlemmar av det kungliga huset får enligt 4 § använda tretungad flagga med eller utan stora eller lilla riksvapnet på ett vitt fält i korsets mitt. Den tretungade flaggan används också som örlogsflagga av Försvarsmakten och enligt föreskrifter som regeringen bestämmer av andra myndigheter som bedriver militär verksamhet. Dessa myndigheter är enligt förordningen om användning av tretungad flagga Fortifikationsverket, Försvarets materielverk, Försvarshögskolan, Försvarets radioanstalt och Statens försvarshistoriska museer. Flaggan kallas då örlogsflagga.[50] När en sådan flagga är befälstecken, markeras detta genom en särskild beteckning i övre inre fältet. Detta följer av 4 § lagen om Sveriges flagga, i vars fjärde stycke det också anges att flaggan inte utöver nu nämnda fall får förses med märken, bokstäver eller andra tecken.

Det anges inte något om att den vanliga, tvärskurna flaggan är symbol för svenska staten. Den tretungade flaggan, däremot, är en symbol som får användas av statschefen och kungahusets medlemmar (försedd med riksvapnet) och av myndigheter som bedriver militär verksamhet. Detta antyder att den tvärskurna flaggan mer är en symbol för Sverige än för svenska staten.

Också när det gäller flaggan omfattas efterbildningar, vilket innebär att även blå flaggor med gult kors i andra mått och nyanser än de föreskrivna skyddas. Förbudet mot att flaggan (i vidare mån än som följer av lagen) förses med märken, bokstäver eller andra tecken är inte

[48] Prop. 2016/17:18 s. 7.
[49] WIPO:s databas (https://6ter.wipo.int) nr SE15 och SE16.
[50] Försvarsmakten får enligt 2 § meddela ytterligare föreskrifter om förande av örlogsflagga. Se FFS 1999:4 Försvarsmaktens föreskrifter om flaggning.

straffsanktionerat. Bestämmelsen kan dock medföra att Riksarkivets heraldiska nämnd avstyrker tillstånd om sådant söks. Om flaggan skiljer sig så mycket från den föreskrivna flaggan att det får anses vara en annan symbol faller den utanför tillståndskravet.[51]

3 Regler om kommunala vapen

Begreppet kommunala vapen omfattar inte bara primärkommunernas vapen utan också en rad andra vapen som inte i dagligt tal kallas för kommunala vapen. I 1 a § lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar anges att registrering av svenskt kommunalt vapen sker efter skriftlig anmälan i register, som förs för hela riket av PRV. I 1 § kungörelsen om registrering av svenska kommunala vapen anges att registrering av svenskt kommunalt vapen sker efter skriftlig anmälan av länsstyrelse i fråga om landskaps-, läns- eller häradsvapen och av kommun i fråga om annat kommunalt vapen. Kyrkliga vapen omfattas inte av registreringsmöjligheten,[52] och inte heller vapen för de distrikt som har ersatt församlingarna[53] och som skulle kunna tänkas föra vidare sockenvapen[54] på motsvarande sätt som gäller för häraderna. I 2 § förordningen om vissa officiella beteckningar anges — beträffande vem som ska ge tillstånd till ett vapens användning — att det är berörd länsstyrelse som är behörig när det gäller landskaps-, läns- eller häradsvapen eller därmed jämförliga vapen, och fullmäktige i berörd kommun eller nämnd som kommunfullmäktige bestämmer när det gäller ”andra kommunala vapen”.

Kommunala vapen registreras som nämnts i ett register som förs av PRV. Registrering får enligt 1 a § lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar ske endast om Riksarkivets heraldiska nämnd har avgett yttrande i ärendet om antagande av vapnet. Det är oklart vad som skulle kunna vara en grund för avslag, eftersom det inte finns några uttryckliga bestämmelser om att vapnet inte får vara för likt ett annat vapen eller att det måste följa heraldikens grundläggande normer. Enligt 2 § kungörelsen om registrering av svenska kommunala vapen ska till anmälningshandlingen bifogas en beskrivning av vapnet och en färgbild av vapnet där sköldhöjden är 14 centimeter. Detta visar indirekt att symbolen ska ha formen av en sköld och kunna beskrivas.[55]

Även när det gäller kommunala vapen finns ett skydd som omfattar sådant som lätt kan förväxlas med de skyddade beteckningarna. Med tanke på de kommunala vapnens mångfald är det svårt att ange generella principer för hur omfattande skyddet är.[56] Det kan dock antas att det är mer begränsat än skyddet för mer kända symboler

[51] PRV:s beslut den 3 juli 2024 i ärende VAD 37-2024/1084.
[52] Bylander 1998 s. 33–34.
[53] Se förordning (2015:493) om distrikt.
[54] Se t.ex. Magnus Bäckmark och Marcus Karlsson, *Kyrkans märken. Vapen, stämplar, sigill, emblem*, Lund: Historiska media, 2006.
[55] Se utförligt Bylander 1998 s. 34–39.
[56] Bylander 1998 s. 39–41.

som statssymbolerna tre kronor och den kungliga kronan. Samtidigt kan det i kommunvapen finnas ganska allmängiltiga symboler som en del av kompositionen, och de kan då utgöra hinder mot varumärkesregistrering enligt 2 kap. 7 § 3 varumärkeslagen om tillstånd inte inhämtas.

4 Hur är det rättsliga skyddet för statssymboler och kommunala vapen utformat?

4.1 Krav på tillstånd för användning som kännetecken i näringsverksamhet

Att statssymboler som utgångspunkt inte får användas i näringsverksamhet har sin grund i Pariskonventionen, artikel 6*ter*. Enligt den artikeln ska de anslutna staterna, ”när vederbörligt tillstånd icke lämnats, vägra eller förklara ogiltig registrering samt medelst lämpliga åtgärder ingripa mot användande såsom fabriks- eller handelsmärken eller delar därav av unionsländernas vapen, flaggor och andra statsemblem, av dessa länder antagna officiella kontroll- och garantimärken och stämplar ävensom allt, som ur heraldisk synpunkt utgör efterbildning därav”.

Av artikeln framgår att ”vederbörligt tillstånd” kan vara en grund för användande av en statssymbol som varumärke. Detta återkommer i svensk rätt på två sätt, dels i regleringen i lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar, dels i varumärkes- och mönsterlagstiftningen. 1 § lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar anknyter nära till artikel 6*ter* Pariskonventionen, även om orden ”fabriks- eller handelsmärken” ersatts med ”varumärke eller annat kännetecken för varor eller tjänster”.[57] Det som närmare bestämt skyddas enligt lagen är:

- statsvapen, statsflagga eller annat statsemblem (1 § första stycket) eller beteckning som lätt kan förväxlas med sålunda skyddad beteckning (1 § tredje stycket)
- statlig kontroll- eller garantibeteckning (1 § första stycket) eller beteckning som lätt kan förväxlas med sålunda skyddad beteckning (1 § tredje stycket)
- annan beteckning, som hänsyftar på svenska staten och därigenom ger kännetecknet en officiell karaktär (1 § första stycket) eller beteckning som lätt kan förväxlas med sålunda skyddad beteckning (1 § tredje stycket)
- svenskt kommunalt vapen, vilket är registrerat (1 § första stycket, registrering enligt 1 a §) eller beteckning som lätt kan förväxlas med sålunda skyddad beteckning (1 § tredje stycket)
- Förenta Nationernas emblem eller namn eller förkortning av namnet eller annat som företer sådan likhet därmed att förväxling lätt kan äga rum (2 § första stycket)

[57] Betr. att tjänster också omfattas, se EU-domstolens dom den 16 juli 2009 i mål C-202/08 P och C-208/08 P, American Clothing, EU:C:2009:477, punkt 62–86.

- Internationella atomenergiorganets emblem eller något som företer sådan likhet därmed att förväxling lätt kan äga rum (2 § andra stycket)

Begreppet ”lätt kan förväxlas” läses i detta sammanhang i ljuset av formuleringen från EU-rätten och Pariskonventionen ”ur heraldisk synpunkt utgör efterbildning” (se ovan avsnitt 2.1). I fokus står de förväxlingar som genomsnittskonsumenten kan riskera att göra. 1 § omfattar statsvapen, statsflaggor och andra statsemblem generellt, oavsett om de är symboler för det egna landet eller ett annat land. Här har det stor betydelse vilka symboler olika länder har anmält till WIPO:s databas. För svenskt vidkommande räknas den kungliga kronan, inklusive sköldar som kröns med denna krona, som annat statsemblem (se ovan avsnitt 2.3–4). Dessutom kan regeringen enligt 3 § förordna att skyddet ska omfatta viss mellanstatlig organisations vapen, flagga, emblem eller benämning eller förkortning för sådan benämning. Sådana föreskrifter finns i en bilaga till förordningen (2019:167) om vissa officiella beteckningar. Det finns ett förslag om att denna föreskriftsrätt ska kunna delegeras till myndighet.[58]

Den som bryter mot dessa skyddsregler kan enligt 4 § dömas till böter. Tillstånd att använda de olika symbolerna i näringsverksamhet meddelas enligt 2 § förordningen om vissa officiella beteckningar av PRV när det gäller statsvapen, statsflaggor eller andra statsemblem, statliga kontroll- eller garantibeteckningar, andra beteckningar som syftar på svenska staten och därigenom ger ett mönster eller ett kännetecken en officiell karaktär, eller beteckningar som lätt kan förväxlas med dessa beteckningar. Berörd länsstyrelse meddelar tillstånd när det gäller landskaps-, läns- eller häradsvapen eller därmed jämförliga vapen, och fullmäktige i berörd kommun eller nämnd som kommunfullmäktige bestämmer ger tillstånd avseende andra kommunala vapen. Enligt förordningens 5 § ska, på begäran av den myndighet som prövar ansökan, Riksarkivet yttra sig i ärendet. Det är då Riksarkivet genom statsheraldikern eller Riksarkivets heraldiska nämnd som avger yttrandet.[59] Ansökan får inte bifallas utan att ett sådant yttrande har inhämtats, om inte ärendet uppenbarligen saknar heraldiskt intresse.

Kravet på tillstånd för användning av statssymboler som kännetecken i näringsverksamhet gäller också i samband med varumärkes- och mönsterregistrering. Även dessa bestämmelser bygger på Pariskonventionen, artikel 6*ter*. Enligt 2 kap. 7 § 3 varumärkeslagen föreligger hinder mot registrering av ett varumärke på grund av hänsyn till allmänna intressen, t.ex. om det utan tillstånd innehåller en sådan statlig eller internationell beteckning eller ett sådant kommunalt vapen som enligt lag eller annan författning inte får användas obehörigen som varumärke, eller något som lätt kan förväxlas med en sådan

[58] Prop. 2024/25:177.
[59] Jfr 21 § förordningen (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet.

beteckning eller ett sådant vapen. Motsvarande gäller enligt 4 § mönsterskyddslagen, även om formuleringen där närmare anknyter till lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. Bestämmelsen i varumärkeslagen bygger på art. 4 i varumärkesdirektivet (EU) 2015/2436 av den 16 december 2015. Enligt den artikeln får varumärken som ska vägras registrering eller ogiltigförklaras i enlighet med artikel 6*ter* i Pariskonventionen och som inte har godkänts av behöriga myndigheter inte registreras. En medlemsstat får dessutom bestämma att ett varumärke inte ska registreras bl.a. om användningen av varumärket kan förbjudas med stöd av andra lagbestämmelser än medlemsstatens eller unionens varumärkesrätt och om varumärket innehåller andra tecken, emblem eller vapen än de som nämns i artikel 6*ter* i Pariskonventionen, vilka är av allmänt intresse, under förutsättning att vederbörande myndigheter inte gett tillstånd. Även när det gäller registrering av EU-varumärken är regelverket likartat enligt art. 7 i EU:s varumärkesförordning (EU) 2017/1001 av den 14 juni 2017. Beträffande mönster (formgivning) är regelverket delvis annorlunda eftersom det inte är fråga om registreringshinder utan ogiltighetsgrunder enligt art. 25 i rådets förordning (EG) nr 6/2002 av den 12 december 2001 om gemenskapsformgivning. I det nya mönsterrättsdirektivet, Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/283 av den 23 oktober 2024 om formskydd, finns i art. 13 en bestämmelse om att registreringshinder ska finnas avseende symboler enligt art. 6*ter* i Pariskonventionen och avseende andra märken, emblem och vapen, vilka är av särskilt allmänt intresse.

I en aktuell proposition om nya regler om geografiska ursprungsbeteckningar m.m. uppmärksammas frågan om hur skyddet för geografiska ursprungsbeteckningar ska fungera, i den del detta skydd också omfattar rätten att använda ”[t]ext, grafik eller symboler som hänvisar till den medlemsstat eller region”[60] där det aktuella geografiska området är beläget. Regeringen konstaterar i propositionen att det inte finns någon uttrycklig reglering av förhållandet mellan skyddet för geografiska beteckningar och andra skyddsformer, såsom förbudet mot att använda officiella symboler utan tillstånd.[61] Med tanke på att Pariskonventionen, EU-rätten och nationell rätt här kan aktualiseras samtidigt är rättsläget ganska oklart.

4.2 Praxis avseende tillstånd för användning av statssymbol som kännetecken i näringsverksamhet

Frågor om tillstånd för användning av statssymbol som kännetecken i näringsverksamhet uppkommer hos PRV på två sätt. Det kan antingen vara fråga om en begäran om tillstånd i samband med ansökan om varumärkes- eller mönsterregistrering, eller en begäran om tillstånd

[60] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2023/2411 av den 18 oktober 2023 om skydd av geografiska beteckningar för hantverks- och industriprodukter, art. 48.6 b).

[61] Prop. 2024/25:177 s. 42–43.

utan samband med en sådan ansökan. I båda fallen ska enligt 5 § förordningen (2019:167) om vissa officiella beteckningar PRV inhämta yttrande från Riksarkivet, om inte ärendet uppenbarligen saknar heraldiskt intresse.[62] PRV:s beslut enligt denna förordning kan överklagas till regeringen, medan beslut om varumärkes- och mönsterregistrering kan överklagas till Patent- och marknadsdomstolen. I ett sådant sammanhang kommer frågan om tillstånd upp mer indirekt, eftersom det är registreringshindren i varumärkes- eller mönsterlagen som har tillämpats, och där finns en hänvisning till tillståndskravet. Det kan vara fråga om situationer där sökanden har antagit att varumärket inte är så likt en statssymbol att tillstånd behövs, men där PRV anser att varumärket kan förväxlas med en statssymbol och avslår ansökan på grund av att tillstånd inte finns.

Som framgått ska statssymboler normalt kännetecknа staten. PRV brukar i en inledande text i sina beslut ange som en utgångspunkt att det krävs ”särskilda skäl” för tillstånd. Detta är något som inte anges i lagtexten men utgör myndighetens tolkning av vad lagen förutsätter. Tolkningen stöds av utgångspunkten att statssymbolerna är just symboler för staten, och då behövs det någon konkret godtagbar anledning att medge tillstånd. Det finns en hierarki där stora riksvapnet inte ens ska användas av alla delar av staten utan bara av vissa, medan tre kronor, den kungliga kronan och örlogsflaggan är statssymboler i högre grad än den tvärskurna flaggan, som också är en symbol för Sverige som land. Denna hierarki återspeglas i den tillståndspraxis som finns.

När det gäller tre kronor och den kungliga kronan är det främst fyra typer av fall där tillstånd ges. Ett sådant typfall är att en myndighet själv driver näringsverksamhet och/eller avser att registrera ett varumärke, och då finns normalt skäl att ge tillstånd till användning av en statssymbol även i det sammanhanget.[63] Ett annat typfall är att det är fråga om en privat organisation som har ett offentligt uppdrag, t.ex. ett gransknings- eller ackrediteringsuppdrag,[64] eller att ett emblem ska användas som kännetecken för statligt auktoriserad verksamhet.[65] Ett tredje typfall är att det är fråga om en ideell organisation med lands-

[62] I förordningens 2 § hänvisas till mönsterskyddslagen och lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar, och den sistnämnda lagen nämner ”varumärke eller annat kännetecken för varor eller tjänster”.

[63] PRV:s beslut den 4 april 2022 i ärende VAD 37-2022/515 och den 21 april 2022 i ärende VAD 27-2022/1034 (båda Naturhistoriska riksmuseet), PRV:s beslut den 10 augusti 2022 i ärende VAD 37-2022/1504 (Försvarets Materielverk och Materielpodden), PRV:s beslut den 24 februari 2025 i ärende VAD 37-2025/172 (Försvarsmakten och Försvarsmusiken) och PRV:s beslut den 5 september 2025 i ärende VAD 37-2025/1379 (Sveriges geologiska undersökning).

[64] PRV:s beslut den 31 oktober 2022 i ärende VAD 37-2022/2021 (Sveriges hantverksråd som har ett myndighetsuppdrag att utfärda mästarbrev, och de i ärendet aktuella gesällbreven hade nära koppling till mästarbreven).

[65] PRV:s beslut den 4 december 2024 i ärende VAD 37-2024/2640 (Kammarkollegiet, stämpel och självhäftande märke för auktoriserade translatorer med Kammarkollegiets emblem med kunglig krona och korslagda nycklar).

omfattande verksamhet som representerar Sverige på något sätt, t.ex. specialidrottsförbund som är anslutna till Riksidrottsförbundet och representerar Sverige internationellt.[66] Slutligen finns ett fjärde typfall, nämligen då det finns historiska skäl. T.ex. har ett företag sitt ursprung i en organisation som vid någon tidpunkt har fått rätt att använda en kunglig krona eller som har använt en sådan redan innan tillståndskravet infördes genom 1934 års lag om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar. Det är då den historiska hävden och kulturarvsskäl som är grunden för tillståndet.[67] Inte sällan föreligger en kombination av flera skäl, t.ex. historisk hävd och en koppling till offentlig verksamhet.[68]

Saknas all koppling till svenska staten eller annan offentlig verksamhet och saknas också historisk hävd ges inte tillstånd.[69] Här kan som exempel nämnas ett regeringsbeslut om den ideella föreningen Teknikföretagen, som ville få tillstånd att använda tre kronor i rad med ordet Industrivalidering under. Regeringen ansåg att de tre kronorna förde tankarna till svenska staten och gav märket en officiell karaktär och kunde uppfattas som en statlig kontroll- eller garantibeteckning. Eftersom föreningen inte hade någon anknytning till staten gavs inte tillstånd.[70] Inte heller är det tillräckligt att en ideell förening samlar personer som har offentliga uppdrag som tillsynsmän och som var för

[66] PRV:s beslut den 17 maj 2023 i ärende VAD 37-2023/702 (Svenska Dövidrottsförbundet och Sveriges Deaflympiska Kommitté).
[67] PRV:s beslut den 7 september 2023 i ärende VAD 37-2023/665 (A6 Skytteförening, grundad 1907, som sedan 1940-talet använt ett emblem med kunglig krona som går tillbaka på Göta artilleriregementes vapen, ett regemente i vilket Smålands artilleriregemente A6 har sitt ursprung). Jfr också övergångsbestämmelserna till 1960 års lag i samma ämne samt prop. 1960:167 s. 225–226 ang. att de som före 1961 använt officiella symboler fick fortsätta med det till och med 1965 utan tillstånd. Detta hindrar dock inte att tillstånd därefter ges för fortsatt användning, och i prop. 1960:167 s. 226 ansåg departementschefen att ”prövningen av framställningar [—] om fortsatt rätt att använda märkena bör bli välvillig”.
[68] PRV:s beslut den 14 april 2021 i ärende VAD 37-2020/3047 (Eskilstuna kommunföretag AB fick tillstånd att använda ett emblem med ett ankare överlagt med ett E och krönt med kunglig krona pga. att emblemet sedan 1885 använts av Eskilstuna Jernmanufaktur AB, ett bolag som var ett dotterbolag till Eskilstuna kommunföretag AB som i sin tur ägdes av Eskilstuna kommun). PRV:s beslut den 11 oktober 2021 i ärende VAD 37-2021/1487 (Stockholmsmässan AB, ett av Stockholms stad ägt bolag som sedan 1980-talet använder tre kronor i logotypen erinrande om tre kronor på Stockholms stadshus. Riksarkivet framhöll den historiska bakgrunden och Stockholms stads ägande, medan PRV mer fokuserade på Stockholms stads ägande). PRV:s beslut den 25 september 2023 i ärende VAD 37-2023/1579 (Sophiahemmet ideell förening, som sedan 1901 med drottning Sophias tillstånd använt monogrammet SH krönt med kunglig krona). PRV:s beslut den 29 april 2024 i ärende VAD 37-2023/2900 (Svensk Maskinprovning AB, som vid den tidpunkten ägdes av Svensk Bilprovning AB som då var statligt helägt; Svensk Maskinprovning AB hade sedan 1920-talet använt lilla riksvapnet i varumärken om än med kortare avbrott).
[69] PRV:s beslut den 3 mars 2022 i ärende VAD 37-2022/116, den 17 maj 2023 i ärende VAD 37-2023/743, den 14 november 2023 i ärende VAD 37-2023/2207, den 29 april 2024 i ärende VAD 37-2024/903, den 3 juli 2024 i ärende VAD 37-2024/1364, den 24 februari 2025 i ärende VAD 37-2024/2974, den 13 juni 2025 i ärende VAD 37-2025/1234 och den 5 september 2025 i ärende VAD 37-2025/1680.
[70] Regeringens beslut N2018/05442/IFK Teknikföretagen.

sig har rätt att använda emblem som innehåller lilla riksvapnet, om inte föreningen som sådan har ett offentligt uppdrag.[71]

Det torde endast vara i sällsynta undantagsfall som någon kan få tillstånd att använda stora riksvapnet som kännetecken i näringsverksamhet (om man bortser från de tillstånd som ges av statschefen till kungliga hovleverantörer avseende hans personliga vapen). Som exempel skulle man kunna tänka sig statliga myndigheter som använder stora riksvapnet och som av någon anledning ska använda det i näringsverksamhet.

När det gäller den tvärskurna flaggan är praxis å andra sidan mer generös, och tillstånd kan ges till företag som vill markera att deras produkter är svensktillverkade eller har någon annan tydlig koppling till Sverige.[72] Att ett utländskt företag ska leverera produkter som ska användas som officiell klädsel av ett svenskt landslag är däremot inte tillräckligt för att tillstånd ska ges.[73] En fråga man kan ställa sig i de fall tillstånd getts är om det skulle behövas någon form av uppföljning av att varorna faktiskt har den angivna kopplingen till Sverige. Här finns dock en reglering i 10 § marknadsföringslagen (2008:486) om att en näringsidkare vid marknadsföring inte får använda sig av felaktiga påståenden t.ex. om en produkts ursprung. Om flaggan inte ska användas som kännetecken utan enbart i dekorativt syfte är användningen inte tillståndspliktig.[74]

Tillståndskravet avser kännetecken i näringsverksamhet. När det gäller statsvapen omfattas användning på annat sätt än som kännetecken också av ett tillståndskrav (se avsnitt 4.3), men t.ex. flaggor omfattas enbart om de används som kännetecken. Man kan fråga sig om en flagga som placeras på eller i anslutning till en vara för att markera att den är svensktillverkad eller har svenskt ursprung innebär att den är ett kännetecken för varan. Detta torde ha mindre praktisk betydelse, för som ovan framgått brukar tillstånd beviljas i sådana fall.

En annan fråga man kan ställa sig är vem som ger tillstånd till användning av den typ av myndighetsvapen som inte är statsvapen i den meningen att de utgör stora eller lilla riksvapnet. Det kan vara fråga om myndighetsvapen med kunglig krona men där skölden inte innehåller tre kronor utan enbart symboler för myndighetens verksamhet. Dessa vapen omfattas av begreppet ”annat statsemblem” enligt 1 §

[71] PRV:s beslut den 3 juli 2024 i ärende VAD 37-2024/1084.
[72] PRV:s beslut den 19 maj 2021 i ärende VAD 37-2021/1112 (ett varumärke som skulle främja marknadsföringen av svenska matprodukter runt om i världen), PRV:s beslut den 11 oktober 2021 i ärende VAD 37-2021/2123 (ett varumärke för Svenska skidförbundet som skulle användas för dess sponsorverksamhet avseende skid- och snowboardlandslagen), PRV:s beslut den 10 februari 2023 i ärende VAD 37-2022/2578, den 17 maj 2023 i ärende VAD 37-2023/816, den 25 september 2023 i ärende VAD 37-2023/2002, den 28 mars 2024 i ärende VAD 37-2023/2473 och den 3 juli 2024 i ärende VAD 37-2024/1370 (olika företag som ville visa att produkterna var svensktillverkade).
[73] PRV:s beslut den 30 juni 2021 i ärende VAD 37-2021/1321.
[74] PRV:s beslut den 18 december 2014 i ärende VAD 37-2024/2954 (filtar utformade som svenska flaggan).

första stycket lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar (se ovan avsnitt 2.3–4). Frågan om tillstånd ska därmed prövas av PRV enligt förordningen om vissa officiella beteckningar.[75] Här kan man överväga om det inte vore rimligt att myndigheter själva åtminstone i vissa fall kunde ge sådana tillstånd.[76]

Det finns exempel på att det har uppställts förbehåll avseende att en koppling till staten fortfarande är relevant. Om t.ex. ett statligt ägt bolag har vissa offentligt reglerade uppgifter men sedan säljs till annan ägare och upphör att ha dessa uppgifter, är en användning av kunglig krona eller tre kronor inte längre relevant. Samtidigt kanske inte dessa symboler har använts så länge att det är fråga om historisk hävd. Ett tillstånd borde därför kunna villkoras med att ny ansökan behöver göras om ägandestrukturen eller verksamheten förändras.[77] Så har också skett i ett yttrande från Riksarkivets heraldiska nämnd. Nämnden ansåg att en ny ansökan borde göras om förhållandena ändrades avseende statligt ägarskap eller statligt uppdrag. Något sådant förbehåll togs inte in i PRV:s beslut,[78] men i samband med att samma bolag ansökte om nytt tillstånd i anledning av nya varumärkesansökningar kom frågan upp på nytt. PRV framhöll då att historisk hävd — användning av tre kronor sedan 1920-talet — visserligen hade beaktats i det tidigare avgörandet men inte hade varit ensamt avgörande. I stället hade det också haft betydelse att bolaget hade en koppling till svenska staten. PRV hänvisade till praxis från Patent- och marknadsdomstolarna[79] och regeringen[80] till stöd för att skyddet för riksvapnet är starkt och att tillståndsprövningen ska ske med stor restriktivitet, särskilt där det kan uppkomma en missuppfattning om att användaren har en direkt koppling till svenska staten eller på ett annat sätt verkar genom ett offentligt uppdrag. PRV fortsatte:

> Skyddet för statssymboler är viktigt ur ett konsumentperspektiv, men även ur ett samhälleligt perspektiv. När det blir otydligt vem som egentligen är avsändare bakom ett budskap, kommersiellt eller i annan samhällsinformation där statens symboler används, riskerar det att urholka förtroendet för myndigheter och officiella institutioner. Det handlar även om

[75] Jfr PRV:s beslut den 15 april 2021 i ärende VAD 37-2020/470 (En privat hyresvärd hade ansökt om tillstånd att använda Polismyndighetens logotyp på skyltar som informerade om samverkan mot brott; PRV ansåg att det var fråga om tillståndspliktig användning av statsvapen i näringsverksamhet och avslog ansökan).
[76] Jfr att Tullverket enligt sin instruktion får meddela föreskrifter om användningsområdet för Tullverkets heraldiska vapen. Tullverket har beslutat föreskrifter om utformningen av vapnet (TFS 2002:14) och om uniformer (TFS 2019:6).
[77] Jfr att tillstånd att kalla sig kunglig hovleverantör gäller högst fem år i sänder och endast så länge i tillståndet angiven person är ansvarig företrädare för företaget (p. 5 Hovets föreskrifter rörande hovleverantörskap 2020-09-16).
[78] PRV:s beslut den 29 april 2024 i ärende VAD 37-2023/2900 (Svensk Maskinprovning AB).
[79] Här avses Svea hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolen, beslut den 31 januari 2020 i mål PMÖÄ 2020-19, 2024-19, 2026-19, 2027-19 och 2029-19, och Stockholms tingsrätt, Patent- och marknadsdomstolen, beslut den 28 november 2022 i mål PMÄ 11881-22.
[80] Här avses Regeringens beslut N2018/05442/IFK Teknikföretagen.

att skydda medborgaren från desinformation. Svenska medborgare ska kunna lita på vem avsändaren är när en officiell symbol används.[81]

Eftersom staten vid tidpunkten för ärendets prövning hade sålt bolagets moderbolag saknades den statliga kopplingen i ägarstrukturen. Bolaget hade inte heller något av riksdagen beslutat samhällsuppdrag. PRV meddelade därför inte tillstånd till användning av lilla riksvapnet. PRV framhöll att myndigheten inte är bunden av sina tidigare beslut och bedömer varje ärende utifrån de förutsättningar som föreligger vid beslutstidpunkten.

Det kan diskuteras om PRV här har skärpt sin praxis jämfört med tidigare beslut. Jag bedömer dock att beslutet ligger väl i linje med Patent- och marknadsöverdomstolens och regeringens praxis. Just i sammanhang då det felaktigt kan framstå som att tre kronor eller en kunglig krona används som en statlig kontroll- eller garantistämpel, t.ex. tillsammans med ord som ”validering”, ”kontroll” eller ”provning” finns det anledning att vara mer restriktiv med att ge tillstånd, än om det uppenbart är fråga om historiska skäl.

4.3 Statsvapen får ej heller på annat sätt än som kännetecken användas i näringsverksamhet utan vederbörligt tillstånd

Formuleringen i 1 § andra stycket lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar ”Statsvapen får ej heller på annat sätt än som kännetecken användas i näringsverksamhet utan vederbörligt tillstånd” ger upphov till två frågor: Hur ska ”statsvapen” definieras i detta sammanhang, och vad innebär ”användas i näringsverksamhet”?

Med statsvapen avses här, såvitt avser Sverige, stora och lilla riksvapnet. Däremot torde inte myndighetsvapen med kunglig krona men utan tre kronor omfattas. Kronan omfattas nämligen inte av beteckningen ”statsvapen” utan är ”annat statsemblem”.

Vad innebär det då att vapnet ”används i näringsverksamhet” på annat sätt än som kännetecken? Regleringen går tillbaka på 1 § andra stycket i 1934 års lag om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar, där den som ”i handelsändamål brukar märke, vilket [—] utgöres av eller innehåller statsvapen” i fråga om straff och krav på tillstånd jämställdes med den som använde statsvapen som kännetecken. I förarbetena uttalades att genom lagbestämmelsen förbjöds, i fråga om statsvapen, allt användande i handelsändamål utan vederbörligt tillstånd. Pariskonventionen medgav ”en begränsning till fall, då användandet är ägnat att vilseleda angående varors ursprung”. Departementschefen ansåg inte att det fanns skäl att ta med den begränsningen i lagen.[82] Regleringen behölls i 1960 års lag. Begreppet ”handelsändamål” byttes ut mot ”näringsverksamhet” men i övrigt gjordes ingen ändring. Utredningen hade framhållit, ”att förevarande

[81] PRV:s beslut den 9 januari 2025 i ärende VAD 37-2024/2448 (Svensk Maskinprovning AB).
[82] Prop. 1934:4 s. 48.

bestämmelse i praxis främst har betydelse då det gäller användande av riksvapnet såsom dekoration”.[83] I utredningsbetänkandet föreslogs att ingen utan vederbörligt tillstånd offentligen skulle få använda stora eller lilla riksvapnet, ”där ej fråga är om tillfällig dekorativ utsmyckning vid högtids- eller festtillfällen inom konungahuset eller nationen”.[84] I propositionen uttalades: ”Praxis vid tillståndsgivningen har emellertid här varit tämligen restriktiv. Utredningen förordar en mildring i detta hänseende.”[85] Statens heraldiska nämnd förklarade sig beredd att lämna sin medverkan till att denna praxis mildrades,[86] och även departementschefen instämde i att ”praxis beträffande meddelande av tillstånd att använda riksvapnet såsom dekoration [torde] böra göras något mindre restriktiv”.[87] I 1970 års lag gjordes inga ändringar av detta rättsläge.[88]

Detta innebär att det är tillståndspliktigt att i dekorativa sammanhang i näringsverksamhet använda stora eller lilla riksvapnet. Det kan vara fråga om att placera något av riksvapnen på en varas förpackning men på ett sätt som gör att det inte framstår som ett varumärke. Tillståndskravet kan vara betydelsefullt för att undvika att ett företag ger sken av att ha en statlig kvalitetsstämpel. Men det kan också vara fråga om att en näringsidkare hänger upp stora eller lilla riksvapnet i sin lokal. Vidare kan det vara fråga om att en näringsidkare använder stora eller lilla riksvapnet som ett dekorativt mönster, och detta stämmer väl överens med 4 § mönsterskyddslagen. I ett betänkande har nämnts som exempel att statsvapen utgör ”motiv på kommersiella jul- och nyårskort och liknande”.[89] Eftersom tre kronor räknas som lilla riksvapnet är det tillståndspliktigt att tillverka knappar och manschettknappar med det motivet. Det är också tillståndspliktigt att tillverka souvenirer med stora eller lilla riksvapnet som motiv.

Om staten anlitar ett företag för att tillverka föremål med riksvapnet på, kan det sägas att företaget använder statsvapen på annat sätt än som kännetecken i näringsverksamhet. Det kan vara fråga om en dekoration, t.ex. att en myndighet vill köpa in paraplyer eller pennor med lilla riksvapnet på, eller kan det vara fråga om kännetecken, t.ex. att en myndighet vill köpa in uniformsknappar eller andra uniformsemblem. Det kan knappast ha varit lagstiftarens mening att företaget ska behöva inhämta tillstånd av PRV för sådan användning. Man kan här skilja mellan å ena sidan att ett företag vill använda statsvapen på produkter som ska sättas på marknaden och å andra sidan situationen då företaget levererar till staten enligt ett givet uppdrag. Att den myndighet som

[83] Prop. 1960:167 s. 222.
[84] SOU 1966:62 s. 3.
[85] Prop. 1960:167 s. 222.
[86] Prop. 1960:167 s. 223.
[87] Prop. 1960:167 s. 224.
[88] Prop. 1969:168 s. 276.
[89] SOU 1966:62 s. 37.

köper in produkterna kan behöva inhämta råd om emblemets utformning från Riksarkivets heraldiska nämnd är en annan sak.

Om en officiell symbol ska användas som illustration för att presentera hur den ser ut och vad den betyder är det inte fråga om användning i näringsverksamhet, även om det görs i ett kommersiellt sammanhang som t.ex. i ett uppslagsverk. I ett ärende ville en författare använda Polismyndighetens vapen i en lärobok i syfte att visa eleverna vilka logotyper olika myndigheter har. Däremot skulle vapnet inte användas i marknadsföringen av boken. PRV ansåg att det var fråga om redaktionell användning och därmed inte sådan användning i näringsverksamhet som omfattas av tillståndskravet.[90] Avgörandet är rimligt och en analogi kan i viss utsträckning göras till återgivningsrätten enligt 23 § upphovsrättslagen (1960:729).

Ett exempel på användning av statsvapen som faller utanför näringsverksamhet är att någon vill använda det som symbol på ett monument. Tillstånd behöver då inte sökas.[91] Detsamma gäller annan användning av statsvapen utanför näringsverksamhet, t.ex. som dekoration i privata sammanhang. I lämplighetshänseende kan ändå beaktas att statsvapen är symboler för staten. Här finns en rättslig gräns i form av förbudet mot föregivande av allmän ställning i 17 kap. 15 § brottsbalken. Genom den bestämmelsen är straffbelagt att obehörigen ge sig ut för att utöva myndighet eller att obehörigen bära uniform, märke eller annat tjänstetecken som ger sken av att bäraren tillhör Försvarsmakten, annan kår i det allmännas tjänst eller kår, vars verksamhet avser allmän samfärdsel eller allmänhetens förseende med vatten, ljus, värme eller kraft. Framför allt när det gäller Försvarsmakten och andra kårer i det allmännas tjänst såsom Polismyndigheten[92] kan heraldiska emblem ha betydelse. Att det inte är tillåtet att utforma fordon så att de kan förväxlas med polisfordon har berörts ovan i avsnitt 2.4.

4.4 Praxis avseende kommunala vapen

Som kommunala vapen betraktas i detta sammanhang inte bara primärkommunernas vapen utan också landskaps-, läns- eller häradsvapen (se avsnitt 3 ovan). När tillstånd till användning söks ska Riksarkivet yttra sig i ärendet på begäran av den myndighet som prövar ansökan om tillstånd. Ansökan får inte bifallas utan att ett sådant yttrande har inhämtats, om inte ärendet uppenbarligen saknar heraldiskt intresse. Det är länsstyrelserna och kommunerna som är beslutsmyndigheter. I fråga om kommunerna är det kommunfullmäktige eller en kommunal nämnd som är beslutsfattare. När det i 5 § förordningen om vissa officiella beteckningar anges att Riksarkivet ska yttra sig i ärendet ”på begäran av den myndighet som prövar en ansökan” omfattas inte kommunfullmäktige, som inte är en myndighet

[90] PRV:s beslut den 3 mars 2022 i ärende VAD 37-2022/227.
[91] PRV:s beslut den 12 mars 2024 i ärende VAD 37-2024/403 (Oxelösunds kommuns minnessten för civila och militära utlandsveteraner).
[92] NJA 1951 not C 508 och prop. 1975:78 s. 154.

utan en beslutande församling.[93] Det kan ifrågasättas om avsikten verkligen har varit att kräva att yttrande inhämtas om kommunstyrelsen eller en nämnd har fått beslutsrätten delegerad till sig men inte om kommunfullmäktige behållit beslutsrätten. Även om en ansökan inte får bifallas utan att ett sådant yttrande har inhämtats (med undantag för ärenden som uppenbarligen saknar heraldiskt intresse), är det ovanligt med begäran om yttrande avseende kommunala vapen.[94] Det kan antas att kommunerna inte uppmärksammar bestämmelsen i tillräcklig mån.[95]

Det är vanligare att länsstyrelserna begär yttranden avseende läns- och landskapsvapen. Riksarkivet och dess heraldiska nämnd brukar vara positivt inställda till att företag använder landskapsvapnen i sina kännetecken. Bedömningarna följer samma linjer som tillstånd till användning av den svenska flaggan (se avsnitt 4.2 ovan), dvs. praxis är generös, och tillstånd kan ges till företag som vill markera att deras produkter är tillverkade i eller har någon annan tydlig koppling till det aktuella landskapet.[96] Om det däremot finns risk för att ett företag uppfattas som att det har ett officiellt uppdrag kan det vara aktuellt att avstyrka tillstånd. Det kan t.ex. vara ett företag som avser att bedriva bevakningsverksamhet och som genom att använda en modifierad variant av ett landskapsvapen skulle kunna uppfattas som att det har officiell karaktär.[97] Landskapsvapen och länsvapen är ofta identiska eller liknar varandra, och det skulle kunna uppfattas som att ett sådant företag agerar på länsstyrelsens vägnar eller utgör en del av Försvarsmakten. Man kan jämföra med de fall som nämnts ovan (avsnitt 4.2) då det felaktigt kan framstå som att tre kronor eller en kunglig krona används som en statlig kontroll- eller garantistämpel, t.ex. tillsammans med ord som ”validering”, ”kontroll” eller ”provning”.

5 Reformbehov

5.1 Ny tydligare lag

PRV har i en hemställan till regeringen 2024 fört fram att det finns ett stort behov av en modernare och effektivare lagstiftning samt ett till-

[93] Jfr 12 kap. 2 § regeringsformen.

[94] Se Bylander 1998 s. 60, som upplyser att dåvarande statsheraldiker inte kunde erinra sig något tillståndsärende rörande kommunala vapen. Det har inte blivit vanligare sedan dess, trots att det förekommer att PRV hänvisar företag som vill registrera varumärken som påminner om kommunvapen till respektive kommun för ansökan om tillstånd.

[95] Jfr Hans Calmfors, ”Om rätten att använda kommunalt vapen” i *Förvaltningsrättslig tidskrift* 1982 s. 182–185 som på s. 185 verkar förutsätta att undantaget för ärenden som uppenbarligen saknar heraldiskt intresse avser vapnets utformning, varför det inte skulle vara något problem om en vapenbild användes i oförändrat skick. Även frågan om det finns rimliga skäl att tillåta annan att använda ett vapen har dock i de flesta fall ”heraldiskt intresse”.

[96] T.ex. Riksarkivets yttrande i ärende RA-KS 2021/2088 (Dalarnas Hundfriskvård, Dalarnas vapen), RA-KS 2023/00457 (Ronneby Kulturskola, gemensam ungdomsorkester från Blekinge, Blekinges vapen), RA-KS 2024/00074 (Stjernsund Brygghus AB, Dalarnas vapen).

[97] Jfr Riksarkivets yttrande i ärende RA-KS 2023/00604 (Vaktstyrka Dalarna AB).

synsorgan på området som rör statens symboler och officiella beteckningar. Lagstiftningen är enligt PRV omodern och ineffektiv, och det saknas en aktör som har ett tydligt och effektivt mandat att bevaka statens intressen på området.[98] PRV har framhållit betydelsen av det förändrade världsläget och bl.a. hänvisat till att det förekommer att statens symboler används i propaganda på sociala medier. Utanför näringsverksamhet är frågan oreglerad, bortsett från vissa polisiära kännetecken på motorfordon. Dessutom har PRV lyft fram att det förekommer obehörig användning av myndigheters heraldiska vapen och logotyper i syfte att ge en falsk förespegling om att viss verksamhet är certifierad. När det blir otydligt vem som egentligen är avsändare, framhåller PRV, riskerar det att urholka förtroendet för myndigheter och officiella institutioner. Ett av problemen som PRV har identifierat är att otillåten användning av officiella beteckningar är ett bötesbrott, men att gärningar i praktiken inte åtalas.

I likhet med PRV kan jag konstatera att rättsläget är svåröverskådligt, och det har varit en utgångspunkt för denna artikel. Lagen om skydd för vissa polisiära kännetecken på motorfordon är ett bra exempel på att ett speciellt problem kan regleras särskilt, men som ett nästa steg kan det vara lämpligt att identifiera liknande situationer och reglera dem innan nya problem uppstår. Eftersom staten ägnar sig åt myndighetsutövning och inte i första hand näringsverksamhet, är det rimligt att statens symboler skyddas även utöver näringsverksamhet. Det finns goda skäl att göra en översyn av regelverket och föra samman bestämmelserna i en lag och en förordning. I det sammanhanget kan det övervägas om fler myndigheter än Tullverket ska ges en uttrycklig rätt att reglera användningen av sitt vapen[99] och i så fall i vilka avseenden.

5.2 Villkorade eller tidsbegränsade tillståndsbeslut

När tillstånd ges för användning av statssymboler följer bedömningen vissa standarder (se ovan avsnitt 4.2). Men tillstånd ges utifrån de förhållanden som gäller vid tidpunkten, och det är oklart om tillstånd kan villkoras. Situationen kan då uppkomma att ett företag som inte längre är statsägt och inte längre har kvar ett officiellt uppdrag ändå har kvar rätten att använda en statssymbol. I 37 § förvaltningslagen (2017:900) anges att ett gynnande förvaltningsbeslut får ändras till den enskildes nackdel om det framgår av beslutet eller de föreskrifter som det har grundats på att beslutet under vissa förutsättningar får återkallas. När det gäller officiella symboler finns inga uttryckliga föreskrifter som anger att tillstånd får återkallas. Frågan är då om det ändå går att ta in sådana villkor i besluten. För att ett villkor ska kunna tas in i ett beslut krävs att det finns en ”grundläggande förankring i

[98] PRV:s dnr AD 2024/413, 2024-02-15; Regeringskansliets dnr Ju2024/00481. Beslut har ännu inte fattats i anledning av hemställan.
[99] Jfr 20 § förordningen (2016:1332) med instruktion för Tullverket.

någon författning [—] för de förbehåll som ställs upp”.[100] Det är väl inte uteslutet att regleringen om skyddet för officiella symboler skulle kunna anses innehålla en sådan förankring,[101] men en uttrycklig föreskrift om att tillstånd kan villkoras eller ska vara tidsbegränsade vore att föredra.

Ett bra sätt att tydliggöra förfarandet skulle vara att uttryckligen ge PRV möjlighet att villkora tillstånd, t.ex. så att ett företag endast får använda den svenska flaggan på produkter som tillverkas i Sverige eller att ett företag endast får använda tre kronor så länge det är helägt av staten. Det skulle också vara bra att kunna tidsbegränsa tillstånd, så att en ny prövning görs med jämna mellanrum, något som skulle vara ett sätt att hindra användning av statssymboler som kommit att bli missvisande.[102] För efterlevnaden av dessa villkor skulle en myndighet behöva utses till tillsynsmyndighet.

5.3 Tillsynsmyndighet och vitesföreläggande

Varken PRV eller Riksarkivet har något uppdrag att utöva tillsyn avseende statssymboler eller andra officiella symboler. Riksarkivet får visserligen enligt sin instruktion ”vidta andra åtgärder på det heraldiska området”,[103] men det utgör inte en grund för en effektiv tillsynsverksamhet. I det pågående arbetet med ny lagstiftning om mönsterskydd behöver det enligt PRV utredas vem som har talerätt avseende officiella symboler, så att det finns något behörigt organ som på statens vägnar kan bevaka rätten till statssymbolerna. En tillsynsmyndighet skulle enligt PRV:s förslag inte bara kunna utöva tillsyn över olovlig användning av officiella symboler utan också företräda staten som part hos PRV och företräda staten internationellt gentemot WIPO. Alternativt skulle dessa uppgifter fördelas mellan flera myndigheter.

Den som utan tillstånd använder de officiella symboler som anges i 1 § lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar döms till böter. Den som i strid mot lagen om skydd för vissa polisiära kännetecken på motorfordon förser ett motorfordon med Polismyndighetens eller Säkerhetspolisens vapen eller ordet polis kan vid vite föreläggas att upphöra med det. Det kan övervägas om både straff och vite ska förekomma som sanktioner vid otillåten användning av statssymboler,[104] eller om någon av sanktionstyperna ska väljas. För över ett decennium sedan väcktes frågan om att ersätta straffsanktionen

[100] Johan Lundmark och Mathias Säfsten, *Förvaltningslagen. En kommentar,* JUNO, version 1C, kommentar till 37 § förvaltningslagen, under rubrik ”Punkt 1: Det framgår av föreskrifter eller villkor att beslutet kan ändras”.

[101] Jfr Ole Westerberg, *Om rättskraft i förvaltningsrätten,* Stockholm: Bonniers, 1951, s. 429–440, särskilt s. 439: ”För svensk rätts del torde kunna hävdas, att återkallelse jämlikt förbehåll principiellt får ske av varje skäl av det slag, att det gynnande beslutet på grund därav kunnat från början vägras.”

[102] Se angående villkorade och tidsbegränsade kommunala beslut Bylander 1998 s. 61–63.

[103] 13 § förordningen (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet.

[104] Jfr till risken för dubbla förfaranden lagrådets yttrande i prop. 2016/17:18 s. 37 och specialmotiveringen på s. 24.

med vite och ekonomisk ersättning.[105] Detta skulle kunna utredas tillsammans med frågan om vilken eller vilka myndigheter som ska vara tillsynsmyndigheter och hur ett system med vitesförelägganden skulle fungera.

[105] Jfr SOU 2013:38 s. 34–36, 524–527 och 636–637.